त्रिभुवन विश्वविद्यालय स्वर्ण जयन्ती
स्मारिका - २०६६

स्मारिका समिति

प्रा.डा.सूर्यलाल अमात्य शिक्षाध्यक्ष	अध्यक्ष
प्रा.डा.योगेन्द्रप्रसाद यादव प्रमुख, भाषा विज्ञान केन्द्रीय विभाग	सदस्य
डा. कृष्णचन्द्र शर्मा प्रमुख, अंग्रेजी केन्द्रीय विभाग	सदस्य
प्रा. राजेन्द्र सुवेदी प्रमुख, नेपाली केन्द्रीय विभाग	सदस्य
डा. ताराकान्त पाण्डे सहायक डीन, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय	सदस्य
डा. इन्दिरा जोशी प्रमुख, अनुसन्धान महाशाखा	सदस्य
श्री कृष्णलाल क्षेत्री प्रमुख, सूचना शाखा	सदस्य-सचिव

२०६६ असार १७ गते, बुधबार
१ जुलाई २००९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीतिपुर, काठमाडौं, नेपाल

उपकुलपतिको कार्यालय

शुभकामना मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालयको "स्वर्ण महोत्सव" को उपलक्ष्यमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय बुलेटिनले स्मारिका प्रकाशित गर्न लागेकोमा विश्वविद्यालय परिवार एवं स्वयं मलाई पनि गौरव एवं सुखद् अनुभुति भइरहेको छ । विगत वर्षहरूको प्रकाशन भन्दा पृथक अवसरको यो प्रकाशनले आफ्नो निरन्तरताभन्दा विश्वविद्यालयका विशेष पक्षहरूलाई समेत समेटेर संग्रहणीय रूपमा प्रकाशित हुने अपेक्षा राखेको छु ।

त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपालको उच्च शिक्षाको इतिहासमा आफ्नै विशिष्ट स्थान राख्न सफल संस्था हो । मुलुकमा जनआन्दोलनपछि भएको राजनैतिक परिवर्तन र लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको स्थापना पछि स्वर्ण महोत्सवको रूपमा मनाउन लागेको यो वार्षिकोत्सवले त्रिभुवन विश्वविद्यालयको इतिहासमा विशेष महत्त्व राख्दछ । ५० वर्षको इतिहासमा त्रिभुवन विश्वविद्यालयले राष्ट्रको विविध गतिविधि र नीति निर्माणका लागि उच्चस्तरीय जनशक्ति उत्पादन गर्न विशेष भूमिका खेल्दै आएको छ । देशमा अन्य विश्वविद्यालयहरू स्थापना हुने क्रम रहे तापनि उच्चशिक्षामा सरिक ९५ प्रतिशत युवा पुस्ता यसै विश्वविद्यालयमा अध्ययनरत छन् । विविध विषयवस्तुलाई समेटेर पूर्वमेचीदेखि पश्चिम महाकालीसम्म फैलिएका यस अन्तर्गतका आङ्गिक र सम्बन्धन प्राप्त क्याम्पसहरूले शैक्षिक कार्यक्रमको विस्तार र गुणस्तरयुक्त पठन-पाठनमा प्रभावकारी सञ्जालको रूपमा कार्य गरिरहेका छन् । परिवर्तित नेपालको आवश्यकता र नेपाली जनताको बढ्दो आकांक्षा र आवश्यकतालाई ध्यानमा राखी पाठ्यक्रममा परिमार्जन, नयाँ विषयहरू थप तथा आधुनिक प्रविधि र विधाहरूलाई प्रवेश गराउने अनुसन्धानमुखी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने जस्ता कार्यहरू जोडतोडका साथ भइरहेका छन् । राष्ट्रिय आवश्यकता सँगसँगै विश्वमा प्रचलित शैक्षिक कार्यक्रमलाई समावेश गर्न अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध र सहकार्यको विकास भइरहेको छ । अन्तर्राष्ट्रियस्तरको गुणस्तर कायम गर्न र प्रतिस्पर्धीरूपले विश्वमा अगाडि बढ्न नेपाली युवा पुस्ता सक्षम हुँदै गएका छन् । विश्वविद्यालयका शैक्षिक, प्राज्ञिक एवं प्रशासनिक पक्षहरूलाई सुधार गर्दै जाने क्रममा आर्थिक चुनौतिहरूको सामना गर्नु परिरहेको छ ।

सवभन्दा पुरानो र जेठो तथा मुलुकको उच्च शिक्षा क्षेत्रमा महत्त्वपूर्ण दायित्व बोकेको एवं मुलुकका दुर्गम क्षेत्रसम्मका न्यून आय भएका पिछडिएका वर्गहरूको पहुँचमा रहनु पर्ने यस विश्वविद्यालयको शैक्षिक, प्राज्ञिक एवं भौतिक उन्नयनका लागि नेपाल सरकार सम्बद्ध निकाय तथा उच्च शिक्षा प्रेमी सबैको चासो र सहयोग जरूरी छ । यसबाट विश्वविद्यालयले समयानुकूल परिवर्तन र प्रगतिका लागि प्रेरणा र मार्गनिर्देशन पाउन सक्नेछ भन्ने आशा लिएको छु ।

प्रस्तुत स्मारिकाले त्रिभुवन विश्वविद्यालयका विविध गतिविधि सम्बन्धी जानकारी गराउनुका साथै यसमा प्रकाशित लेख रचनाहरूबाट विश्वविद्यालयका शुभेच्छुक, अभिभावक, विज्ञपाठक एवं विद्यार्थी, प्राध्यापक र कर्मचारीहरूमा समेत संक्षेपमा भए पनि जानकारी प्राप्त हुने आशा गर्दछु । यस स्मारिकामा प्रकाशनार्थ लेख, रचनाहरू उपलब्ध गराइ दिने विद्वान् लेखकहरू, प्रकाशनमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने कर्मचारीहरूलगायत सम्पूर्ण सहयोगी महानुभावहरूमा म हृदयदेखि नै धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा, ५० औं वर्षगाँठको रूपमा मनाउन लागिएको "**स्वर्ण जयन्ती महोत्सव**" भव्यताका साथ सफल पार्न विश्वविद्यालय अन्तर्गतका निकायहरूले विविध रचनात्मक कार्यहरू यो वर्षभरि नै सञ्चालन र सम्पन्न गर्न सकुन् भन्ने शुभकामना व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

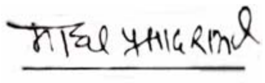

प्रा.डा. माधवप्रसाद शर्मा
उपकुलपति

विषय-सूची

जेठो विश्वविद्यालयको महिमा	प्रा.डा. भीमदेव भट्ट	१
त्रि.वि.मा नेपाली इतिहास, संस्कृति तथा पुरातत्त्व विषयको स्थापना र विकासबारे चर्चा	प्रा.डा.वीणा पौड्याल	७
उपत्यकाबाहिरको त्रि.वि.को पहिलो क्याम्पस : विगत र वर्तमान	डा.विश्वम्भरकुमार शर्मा	१२
परीक्षाः विगतदेखि वर्तमानसम्म	दयामान कर्माचार्य	१४
त्रि.वि. सेवा आयोग र यसका कार्यहरू	ध्रुव बस्नेत	१८
त्रिभुवन विश्वविद्यालयको पहिलो सम्झना	दिनेशराज पन्त	२६
त्रिभुवन विश्वविद्यालयको संस्थापनमा महाकविको भूमिका	डा. दुर्गाप्रसाद अर्याल	२८
चुनौतीले घेरिएको त्रिभुवन विश्वविद्यालय	डा. ज्ञानेन्द्र पौड्याल	३१
त्रिभुवन विश्वविद्यालय सुधारको शुभकामना	कृष्णलाल क्षेत्री	३३
नेपालको शैक्षिक इतिहासमा त्रि.वि.को गरिमामय भूमिका	डा. मीना ओझा	३८
त्रिभुवन विश्वविद्यालयको अनुसन्धान कार्य र अनुसन्धान नीति : एक अध्ययन	नीलमकुमार शर्मा	४२
त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा दीक्षान्त समारोह	प्रेमकृष्ण चित्रकार	४७
त्रिभुवन विश्वविद्यालय : मेरो दृष्टि र सृष्टिमा	डा. शोभा पोखरेल	६२
त्रि.वि. अनुगमन समितिको भूमिका तथा चुनौतीहरू	डा.शोभितलाल वज्राचार्य	६७
त्रिभुवन विश्वविद्यालयसँग जोडिएका मेरा केही अनुभूतिहरू	प्रा.डा. तुलसीराम वैद्य	७२
Autonomy in Education and Development	**Bharat Pokharel**	80
Management Education in Nepal : Milieu and Future Track	**Prof.Dr.Govinda Pd. Acharya**	**90**
Women in Tourism Industry of Nepal	**Ishwari Acharya**	**96**
An Overview of International Research Cooperation at Tribhuvan University	**Prof. Dr.** Mukunda Gajurel Dr.Tek Nath Dhakal	106
Comparison of Different Membranes to	**Prof. Prahlad Raj Pant**	**113**

Detect Indicator Organisms		
Nursing Trend and Issue in Nepal	**Sabitri Bhattarai**	**123**
Environmental Pollution Control Strategies in Nepalese Sugar Industries	**Dr. Sadan Kumar Bhagat**	**126**
Development of Higher Education in Nepal	**Sharada Singh**	**132**
Emerging Environmental Forces: In The Nepalese Organizations	**Sherjung Khadka**	**143**
Golden Jubilee of Tribhuvan University: Some Reminiscences	**Prof. Dr. Soorya Lal Amatya`**	**153**
Social Science Studies and Tribhuvan University	**Prof. Dr. Tri Ratna Manandhar**	**157**

अन्तर्वार्ता

प्रा.डा. गोविन्दप्रसाद शर्मा	१६३
केदारभक्त माथेमा	१६६
महेशकुमार उपाध्याय	१६९
Contributors	172